

Σ' αυτό το τεύχος: —“Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ”
—“Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, ΟΙ ΝΕΟΙ, ΚΑΙ Ο ΚΑΒΑΦΗΣ”

ΤΟΜΟΣ Β'—ΤΕΥΧΟΣ 15ο—ΤΙΜΗ ΜΙΣΟ ΣΕΛ.—ΜΑΡΤΗΣ, 1945

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ —ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ—
ΑΚΙΝΗΤΑ ΜΠΕΝΑ — ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ : ΕΤΗΣ. 6]- ΕΞΑΜ. 3]-

ΓΙΑ ΤΗΝ 25η ΜΑΡΤΙΟΥ

ΔΙΟΥΡΑΜΒΟΣ

Δέν έχει τίμημα ή Τιμή, στεφάνι ή Λεβεντιά.
Και τὸ χουσάφι τ' οὐρανοῦ, καὶ τῆς αὐγῆς τὰ γιούλια,
καὶ τὰ διαμάντια πού φοροῦν ὁ Αὐγερινός κ' ἡ Πούλια,
τὸ ρόδο, ἡ δάφνη, εἶναι γι' αὐτέσ στολίδια φτωχικά.

Κ' Ἐσένα, ὦ Μάννα τοῦ φωτός, Ἑλλάδα ἀγαπημένη,
—τῆς Λεβεντιάς τὸ γέννημα, τὸ κρίνο τῆς Τιμῆς—
μὲ ποιοῦ χρυσοῦ καὶ ποιῶν ἀνθῶν τὸ δάκρυ ὁ ποιητῆς
θὰ γράψει ἓνα διθύραμβο στὴ μαύρη σου Εἰμαρμένη;

Κάθε σου βῆμα στῆς Τιμῆς, στῆς Λεβεντιάς τὸ δρόμο,
πάνω σὲ δάφνες πάτησε καὶ σ' ἀλγεινὰ καρφιά.
Χίλιες φορὲς ἀνέβηκες ὀρθὴ στὸ Γολγοθᾶ,
κ' εἶχες γιὰ Πίστη σου τὸ φῶς καὶ τὴ Θυσία γιὰ νόμο.

᾽Ὡ κρίνο τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς φωτεινῆς ζωῆς,
τὴν ὥρ' αὐτὴν οἱ ἀρματωλοὶ μπροστά μου ζωντανεύουν
—αὐτοὶ πού δὲν ἀπέθαναν—κ' ἐντός μου ἀνασαλεύουν
ἴσκιους-ρυθμοῦς, π' ὄλο δονοῦν καὶ τὴν καρδιά τῆς γῆς.

Βλέπω τὴ λαύρα νὰ ἐξορμᾷ μὲς ἀπ' τὴν Ἅγια Λαύρα,
καὶ στὰ βουνὰ ν' ἀντιλαλεῖ γροικῶ τὸ καριοφύλλι,
π' ὠρθώθηκε ἀντιμέτωπο στὰ σύγνεφα τὰ μαῦρα
καὶ τὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς στὰ τάρταρα ἔχει στείλει.

Δέν έχει τίμημα ή Τιμή, στεφάνι ή Λεβεντιά.
Και τὸ χουσάφι τ' οὐρανοῦ, καὶ τῆς αὐγῆς τὰ γιούλια,
καὶ τὰ διαμάντια πού φοροῦν ὁ Αὐγερινός κ' ἡ Πούλια,
τὸ ρόδο, ἡ δάφνη, εἶναι γι' αὐτέσ στολίδια φτωχικά.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, ΟΙ ΝΕΟΙ, ΚΑΙ Ο ΚΑΒΑΦΗΣ

ΟΣΕΣ έπιφυλάξεις κι' αν έχει τὸ δικαίωμα κανείς νά διατυπώσει γιὰ τὸ Παλαμικὸ ἔργο βλέποντάς το ὡς σύνολο πολύπτυχο καὶ πολυδαίδαλο, δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ στὰ σοβαρὰ ν' ἀμφισβητήσει τὸ γεγονός, πὼς ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἕνας μεγάλος ποιητής, «ἕνας κολοσσός». Ἄλλοι τὸν προτιμοῦνε ὡς λυρικό, ἄλλοι τὸν θαυμάζουν ὡς φιλόσοφο καὶ στοχαστή, ἄλλοι ὡς θαρραλέο γκρεμιστὴ χρωκοπημένων ἀξιών καὶ πλάστη ἑνὸς καινούργιου κόσμου φωτεινοῦ, ἄλλοι ὡς μάστορα τοῦ στίχου καὶ ἄλλοι γιὰ ὅλα μαζί. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πολλοί, π' ἀρνήθηκαν ὀλότελα τὸν Παλαμᾶ ἢ διακήρυξαν ὅτι τὸ ἔργο του εἶναι βαρυφορτωμένο μὲ ἄφθονα ἀντιποιητικὰ στοιχεῖα. Μάλιστα, ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης, στὸ κριτικὸ βιβλίο του «Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ μας», ἔφθασε στὸ σημεῖο νά μιλήσει μὲ τὸν ἀσεβέστερο τρόπο γιὰ τὸν ποιητὴ, καθὼς καὶ γιὰ ὅλους, ἄλλωστε, τοὺς Νεοέλληνες ποιητές, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σολωμό. Ἡ ἐποχὴ, ποὺ πέρασε ἀπὸ σκληρὴ δοκιμασίᾳ τὸ Παλαμικὸ ἔργο καὶ δέχθηκε τίς πιὸ μεγάλες ἐπιθέσεις, ἦταν ἡ ἀνήσυχη περίοδος τοῦ 1923—30—μιά ἐποχὴ πνευματικῆς ἀνήσυχίας καὶ ἀναζητήσεως καινούργιων δρόμων στὴ ζωὴ, τὴν Τέχνη καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη. Φυσικὸ ἐπακόλουθο τῶν νέων ζυμώσεων, ποὺ ἀκολούθησαν τὸν προηγούμενο παγκόσμιο πόλεμο, καὶ τῆς διαμόρφωσης νέων συνθηκῶν γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα: οἰκονομικῶν, πολιτικῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν.

Ἐνα μεγάλο φιλολογικὸ κίνημα εἶχε ξεσπάσει ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, μὲ κέντρο τὴν Ἀθήνα καὶ μὲ στρατιῶτες τοὺς νέους λογοτέχνες, ἰδίως τοὺς νέους ποιητές. Κίνημα, ποὺ εἶχε τὴ μορφή ἐπιπόλαιης ἀνταρσίας, γιατί οἱ περισσότεροὶ στρεφόντανε ἐναντίᾳ στὴν ΠΑΡΑΔΟΣΗ καὶ ζητοῦσαν χειραφέτηση ἀπ' αὐτή, ἀλλὰ χωρὶς—στὴ μεγάλη πλειοψηφία τους—νάχουνε τὴ δύναμη ἢ τὴ δυναμικότητα νά κρατήσουν τὸ βάρος τοῦ κινήματος αὐτοῦ, ποὺ προϋπόθετε τὴν ὕπαρξη μεγάλων ταλέντων, δημιουργικῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων καί, πάνω ἀπ' ὅλα, ἀγωνιστῶν μὲ βαθιὰ συνείδηση τῆς ἀποστολῆς των καὶ ἱκανῶν νά στρέψουν τὸ πηδάλιο τοῦ λογοτεχνικοῦ σκάφους πρὸς ἀληθινὰ καινούργιους δρόμους, σύμφωνους μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς μεταπολεμικῆς ἀναστάτωσης. Ἔτσι, τὸ κίνημα αὐτὸ ποῦχε ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τὴν Ἀρνηση, δὲν εἶχε βᾶθρο στερεό, δὲν εἶχε καθαρὰ διαγραμμένη κατεύθυνση, ἔμοιαζε περισσότερο μὲ «φιλολογικὴ» μανούβρα κ' εἶχε διάχυτο σὲ κάθε του ἐκδήλωσιν τὸ σνομπισμὸ μὲ ὅλα του τὰ ἀμαρτήματα: τὴ φλυαρία, τὴν ἀλαζονία, τὴν ψευτοεπίδειξη, τὴν ἠθικὴ ἀπο-

χαλίνωση.

Τὸ σύνθημα «Κάτω ἡ παράδοση» δὲν εἶχε κοινωνικὸ περιεχόμενον. Ἀποδείξη, —μιά ἀπὸ τίς πολλὰς ἀποδείξεις, ἴσως ἡ πιὸ χορακτικιστικὴ— εἶναι τὸ γεγονὸς, ὅτι ὡς κυριώτερον ἔρεισμα εἶχε διαλέξει τὴν Καβαφικὴν ποίησιν —μιά ποίησιν «παρακμῆς» καὶ ὀμφαλοσκοπίας, ποὺ περιόριζε τὸν κόσμον σ' ἓνα ἀσκητικὸ πολυτελὲς δωμάτιον, ἀπόμερον καὶ ἀπομακρυσμένον ἀπ' τὴν ζωὴν, χαμένον μέσα στὸ ἡμίφωσ καὶ τὴ μεταφυσικὴ ἀτμόσφαιρα. Πάπυροι ἀλεξανδρινοὶ καὶ βυζαντινὲς περγαμηνὲς εἶχαν ἐξεθαφτεῖν καὶ ἀποτελέσανε τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος, τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ κόσμου ἐκεῖνον, ποὺ προσπαθώντας νὰ φύγει ἀπ' τὴν «πάρδοσην» ἔπεφτε σ' ἓνα δρόμον σκοτεινὸ χωρὶς πραγματικὴ κατεύθυνσιν, μέσα στὰ τεῖχη τοῦ ἀσκητικοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τοῦ στενοῦ ὅσον καὶ ἀρωσιάρικου ἀτομικισμοῦ. Ἔτσι, ὁ Καβάφης ἐγίνε τῆς μόδας, καὶ ὁ ἀρκετὰ μεγάλος κύκλος τῶν θαυμαστῶν τοῦ ἔβγαινε ἀπὸ τὴν εὐμάθεια τῶν σαλονιῶν ἢ ἀπὸ τὴν πολύβουη ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν καφενειῶν ἢ ἀπ' τίς στήλας τῶν περιοδικῶν καὶ εἰδικῶν ἐκδόσεων γιὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸ ποιητὴν, νὰ τὸν προϋπαντήσῃ ὡς τὸν ἀναμενόμενον Μεσσία τῆς Νεοελληνικῆς ποίησης καὶ νὰ τοῦ ψάλλῃ τὸ «Ὡσαννά».

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι ποιητῆς—πρῶτος ὁ Παλαμᾶς— εἶχαν θεθεῖ στὸ περιθώριον. Καὶ γιὰ κάμποσον καιρὸν ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀναχαιτισθεῖ αὐτὴ ἡ μανία, ποὺ ἔφτανε μέχρι τὸ ντελίριον, γιὰ τὴν Καβαφικὴν ποίησιν.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι πῶς καὶ ὁ Ψυχάρης ἀκόμη,—τὸ πάντα ἀνήσυχο καὶ νεανικὸ μυαλὸ—ποὺ ὡς, τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀνοίγε τὸ βῆμα του γιὰ νὰ φθάσῃ τὰ νιάτα, εἶχε παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ σαγηνευτικὸ σύνθημα «Κάτω ἡ παράδοση», καὶ ἀρνήθηκε τὸν Παλαμᾶ, τὸν συναγωνιστὴ καὶ σημαιοφόρον τοῦ γλωσσικοῦ κινήματος. Σὲ μιὰ μελέτη του γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἀποπειρᾶται νὰ τὸν γκρεμίσει ἀπ' τὸ ψηλὸ τοῦ βῆματος καὶ διακηρύττει πῶς δὲν εἶναι μεγάλος ποιητῆς, μὲ κυριώτερον ἐπιχείρημα ἓνα ἀβάσιμον, ἄλλωστε, ἰσχυρισμό: Ὅτι ὁ πολυγραφώτερος καὶ πολυσχιδέστερος ποιητῆς μας—ὁ Κωστής Παλαμᾶς—δὲν ἔχει πτώσεις ὡς τεχνίτης τοῦ στίχου, πρᾶγμα ποὺ δείχνει, κατὰ τὸν Ψυχάρην, πῶς δὲν εἶναι μεγάλος, γιὰτ' ὅλοι οἱ μεγάλοι ἔχουν πολλὰ ἀδύνατα σημεῖα στὸ ἔργον τους. Θᾶπρεπε ὅμως ὁ Ψυχάρης, πρῶτα—πρῶτα, νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν καὶ ὄχι νὰ δογματίζῃ «ἀπὸ καθέδρας». Γιὰτ', ὅσον καὶ ἂν ἦταν πρωτομάστορας τοῦ στίχου ὁ Παλαμᾶς, ἔχει ὡς τεχνίτης ἀρκετὰς ἀδυναμίας. Καὶ αὐτὸ τὸ ξαίρουν ὅσοι μελετήσανε προσεκτικὰ καὶ στὴν ὀργανικὴν του σύνθεσιν ὀλόκληρον τὸ Παλαμικὸν ἔργον. Δυὸ λ.χ. ἀπὸ τὰ

ἐλαττώματα τῆς Παλαμικῆς ποίησης εἶναι α') ἡ κατάχρησις συνθέτων καὶ πλαστῶν λέξεων, πού ποτὲ δὲν ζήσανε οὔτε καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ζήσουν μέσα στὸ λαό. Καὶ γίνεται ἡ «κατάχρησις» αὐτὴ γιὰ λόγους τεχνικοὺς πολλὰς φορές,— γιὰ νὰ γεμίσει ἕνας στίχος, πού χρειάζεται ὠρισμένες συλλαβές καὶ πρέπει νὰ καταρύγει σ' ἕνα ἐπίθετο γιὰ νὰ βολευτεῖ τὸ μέτρο. β') Εἶναι οἱ συχνές «διαπηδήσεις» τοῦ στίχου. Δὲν τελειώνει τὸ νόημα, ἄς ποῦμε, στοὺς δυὸ ἢ στοὺς τρεῖς στίχους καὶ χρειάζεται νὰ μοιραστεῖ στὸ μέσο ὁ ἐπόμενος στίχος, γιὰ ν' ἀρχίσει ἄλλο νόημα μὲ χωλοὺς καὶ τσεκουρεμένους στίχους. Τελειώνει ἕνα τετράστιχο, κι' ὅμως δὲν συμπληρώνεται τὸ νόημα. Πιάνει καὶ παρακάτω στίχους, πού κι' αὐτοὶ χωλαίνουν καὶ κόβονται στὴ μέση ἢ στὴν ἀρχή. Ἔτσι, καταντᾷ ἡ στιχοιργία καὶ ἡ ποίηση νὰ γίνεται ρυθμικὴ πρόζα. Τὰ «Σατιρικά Γυμνάσματα» τοῦ Παλαμά, πού δημοσιεύονται μαζί μὲ τοὺς «Καημοὺς τῆς Λιμναθάλασσας», εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ χτυπητὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς τεχνικῆς ἀδυναμίας τοῦ ποιητῆ.

Ὡστε, δὲν ἔχει δίκιο ὁ Ψυχάρης στὸ δογματικὸ ἰσχυρισμό του, πού χωραίνει πολλὴ συζήτηση ἐξ ἄλλου, γιατί δὲν ἀποκλείεται νὰ θεωρεῖται καὶ νὰ εἶναι κανεὶς μέγας ποιητὴς χωρὶς νὰ ἔχει πτώσεις καὶ στὴν τεχνικὴ καὶ στὶς ἐμπνεύσεις του.

Ἀναφέραμε τὴν πολεμικὴν τοῦ Ψυχάρη ἐναντία στὸν Παλαμά, γιὰ νὰ δείξουμε πόσο ἰσχυρὸ ἦταν τὸ ρεῦμα πού ἀρνιόταν τὴν Παράδοσις κ' εἶχε ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς κυριώτερους στόχους τοῦ τῆν Παλαμικῆς ποίησης. Θὰ γυρίσουμε ὅμως στὴν ἐκστρατεία γιὰ τὸ λανθάνον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Καβάφη, γιὰ νὰ πρὸς ν' ἀπαντήσουμε σὲ μερικὰ ἐρωτήματα: Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀνησυχία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού ἀναζητοῦσε καινούργιους δρόμους μακριὰ ἀπὸ τὴν παράδοσις; Οἱ λόγοι εἶναι πολὺ βαθύτεροι ἀπ' ὅσο φαίνονται. Ἡ ἀνταρσία τῶν νέων ἐναντία στοὺς παλιούς, ξεπήδησε ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς νοοτροπίας τοῦ κόσμου μετὰ τὸν πόλεμον,—ψυχολογίας καὶ νοοτροπίας, πού δημιούργησε ἡ νέα διαμόρφωσις τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν. Κ' ἦταν φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῶν ποικίλων ζυμώσεων σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλο ἐρώτημα: Γιατί αὐτὴ ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ διάθεσις τῆς ἀνταρσίας δὲν πῆραν ἕνα δρόμον ρεαλιστικὸν καὶ γόνιμον, ἀλλὰ περιορίστηκαν στὴν ἐπιπόλαιον Ἄρνησις, στὸ σνομπισμὸν καὶ μὲς τὰ πλαίσια τῆς φθηνῆς «φιλολογίας»; Γιὰ νὰ δοθεῖ σωστὴ ἀπάντησις σ' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε πῶς δὲν ὑπάρχει Τέχνη «ἐξω τόπου καὶ χρόνου», ὅτι κι' αὐτὴ ὡς κοινωνικὸ φαινόμενον συνδέεται ἀναπόσπαστα μὲ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν καὶ τίς κοινωνικὰς ζυμώσεις—οἰκονομικὰς καὶ πο-

(ἡ συνέχεια μετὰ τὸν «Λωδεκάλογον τοῦ Γύφτου»)

(συνέχεια από την 4η σελίδα)

λιτικές—ένος τόπου σέ μιὰ ώρισμένη περίοδο. Καί ἡ περίοδος πού γίνονται ὅλ' αὐτά, εἶναι συγκεχυμένη, ἀτερμάτιστη, χαώδης καί χωρίς δεσπόζουσα κατεύθυνση, ὄχι μονάχα στὸν τομέα τῆς Τέχνης μὰ καί σέ ὅλους τοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς τομεῖς. Τρίτο ἐρώτημα: Γιατί τὸ φιλολογικὸ κίνημα ἐνάντια στὴν παράδοση ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν Καβάφη;

Εἶναι γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς Καβαφικῆς ποίησης πού προτιμήθηκε, ἢ ἄραγε γιὰ τὴ μορφή της, πού καταργοῦσε τὸν Ἀκαδημαϊσμό, τὸν κλασσικὸ στίχο, τὰ καθιερωμένα μέτρα καί γενικά τὴν καθιερωμένη τεχνοτροπία τοῦ στίχου; Τὸ πρῶτο δὲν ἀποκλείεται, γιατί ἀσφαλῶς ἡ κούραση, πού ἔφερε ὁ πόλεμος, ζητοῦσε ἕνα ἀντιστάθμισμα στὴν ὄνειροπόληση, τὴ γαλήνια σκέψη, τὸ σκεπτικισμό καί τὴν ἀσκητικὴ ἐνατένιση τῆς ζωῆς. Κι' αὐτό, χωρίς ἀμφιβολία, ἦτανε μιὰ ἀνάγκη ἐσωτερικὴ γιὰ τὴν ἀστικὴ ψυχολογία, πού ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα νὰ περνᾷ τὴν κρίση τῆς «παρακμῆς». Ὅσοι ἀναζητήσανε σωσίβιο καί ἔρεισμα καί ὀρμητήριο στὴν Καβαφικὴ ποίηση ἦσαν—σέ τελευταία ἀνάλυση— ὅλοι «παρακμίες» [*décadants*] καί ξένοι πρὸς τὰ νέα κοινωνικά ρεύματα, πού ξεπεθῆσανε ἀπ'τὸν πόλεμο, ἢ ἵποξενωμένοι ἀπ'αὐτά ἢ καί ἀνίκανοι νὰ τὰ παρακολουθήσουν καί νὰ νιώσουν τὸν παλμό τους. Ἀντίθετα, ὑπῆρξαν καί οἱ ποιητές, πού τὸν καινούργιο δρόμο,—ἕνα δρόμο γιὰ τὴν προσαρμογὴ τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας πρὸς τὸ σύγχρονα ἰδεολογικά, κοινωνικά ρεύματα,—δὲν τὸν ἀναζητήσανε στὴν ἄγονη ἄρνηση, στὴ μίμηση καί στὸ σνομπισμὸ, ἀλλὰ στὸ βάθος καί τὸ πλατὺ περιεχόμενο τοῦ ἀγῶνα γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ. Καί τέτιος ἦτανε ὁ Βάρναλης, πού ἀποτελοῦσε χτυπητὴ ἀντίθεση συγκριτικά μ' ὅλους τοὺς ἄλλους, καθὼς κι' ὅσοι δεχτήκανε τὴν ἐπίδρασή του ἢ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη βρεθῆκανε μ' αὐτὸν στὸν ἴδιο ἀνηφορικὸ δρόμο. Ἀλλά, μιλώντας γιὰ τὴν Καβαφικὴ ἐπίδραση, ὀφείλουμε—κατὰ τὴ γνώμη μου—νὰ ἀποδώσουμε μεγαλύτερη σημασία στὴ φόρμα τῆς Καβαφικῆς ποίησης, τὴν ξένη ὅσο καί ἀντίθετη πρὸς τὴ φόρμα τῆς ποιητικῆς παράδοσης. Εἶναι αὐτὴ, κυρίως, πού ἠλέκτρισε τοὺς νέους. Θέλοντας νὰ χτυπήσουν τὴν παράδοση μὲ τὸν ἐπιπόλαιο καί ὄχι συνειδητὸ τρόπο πού ἐκθέσαμε πῶ πάνω, βρῆκανε στὴν Καβαφικὴ ποιητικὴ φόρμα ἕνα, θαρρεῖς, οὐρανοκατέβατο ὄπλο καί ἕνα εὐκόλο δρόμο γιὰ νὰ βαδίσουν πρὸς ἕναν ἄλλο.

Δὲν ὑποτιμοῦμε τὴν ποίηση τοῦ Καβάφη. Καί δὲν ἀρνιόμαστε τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία ὀρισμένων ποιημάτων του, πολὺ ἀνθρώπινων πραγματικά. Μὰ γιὰ τὴ φόρμα τῆς Καβαφικῆς, μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν πολλὲς ἐπιφυλάξεις, ἰδίως γιὰ τὴ φόρμα τῶν «ἱστορικῶν» του τραγουδιῶν, πού εἶναι ἀπογυμνωμένα ἀπὸ κάθε ποίηση—τὰ περισσότερα τουλάχιστο.

Ὡς τόσο, πρέπει νά ὁμολογήσουμε, πῶς γιά τήν ἀνησυ-
χία καί τήν ἀνταρτική διάθεση ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἦτανε ὅ,τι
χρειαζότανε γιά νά στηρίξει τὸ ξέβαθο κ' ἐντυπωσιακὸ
φιλολογικὸ κίνημα τῶν νέων. Κι' ἀκόμη, δὲν μπορούμε ν' ἀρ-
νηθοῦμε ὅτι ἡ ἐπαφή μὲ τήν Καβαφικὴ τεχνοτροπία καί ἡ
ἐπίδραση τῆς Καβαφικῆς τέχνης ἀπέδωσαν καλοὺς καρπούς.
Ὅπως καί ἄλλοτε ὑποστήριξα, ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη
εἶναι ἕνας καρπὸς ὠριμασμένος μέσα στὸ θερμοκήπιο τοῦ
Καβάφη. Κ' οἱ νέοι ποιητὲς αὐτῶν τῶν χρόνων (ἀπὸ τὸ 1923
— 30) ἔχουν χαράξει ἕνα δικό τους δρόμο (στὴν πλειονότητά
τους, φυσικά) ἀφοῦ δεχτήκανε τὴν ἀντανάκλαση τῶν ζυμώσε-
ων γύρω ἀπὸ τὴν Καβαφικὴ ποίηση.

Κρίνω κι' ἀναπολῶ μιὰν ἐποχὴ, ποὺ τὴν ξαίρω πολὺ
καλὰ. Γιατὶ τὴν ἔζησα προσωπικά, κι' ὡς ἄτομο κι' ὡς
ποιητῆς. Καί δὲν μπορῶ νά πῶ, ὅτι καί γώ στὴν τότε ποιητι-
τικὴ δημιουργία μου ἔμεινα ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τίς ἐπιδράσεις
τῶν γύρω μου ζυμώσεων καί ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν Καβαφικὴ
ποίηση.

Μὰ ξεκινήσαμε ἀπ' τὸν Παλαμᾶ. Καί πρέπει νά ἐπιστρέ-
ψουμε σ' αὐτόν. Δὲν δόθηκε τάχα ἀρκετὴ ἐξήγηση γιατί γιά
κάμποσο καιρὸ ἡ Παλαμικὴ ποίηση πέρασε ἀπὸ σκληρὴ δο-
κιμασία καί δεχότανε ἐπιθέσεις ὄχι συνήθως δίκαιες καί
λογικές; Οἱ ἐπιφυλάξεις γιά τὸ Παλαμικὸ ἔργο εἶναι δικαιο-
λογημένες, βέβαια, ὄχι μονάχα ὡς πρὸς τὴν μορφή ἀλλὰ καί
ὡς πρὸς τίς μεγάλες ἀντιφάσεις, καί τὰ παραστρατήματα
τοῦ περιεχομένου του.

Ἄλλὰ, ἂν δοῦμε τὸν ποιητὴ μέσα στὰ πλαίσια τῆς
ἐποχῆς του—ποὺ ἀγκαλιάζει ἕνα σωρὸ μεταβολές στὴ ζωὴ
τοῦ ἔθνους— καί λάβουμε ὑπ' ὄψη τὴν κοινωνικὴ τάξη, τὴν
κοινωνικὴ θέση τοῦ Παλαμᾶ, κι' ἀκόμα ἂν σκεφθοῦμε πῶς ὁ
ποιητῆς εἶν' ἕνας ζωντανὸς ὀργανισμὸς, ποὺ δέχεται διαρκῶς τίς
ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος κ' ἐκφράζει μὲ τὸ δικό του
τρόπο ὅλες τίς συγκινήσεις τῶν διάφορων στιγμῶν τῆς ζωῆς
του, τότε θὰ φτάσουμε στὸ σίγουρο συμπέρασμα ὅτι ὁ Πα-
λαμᾶς ὑπῆρξε πέρα ὡς πέρα εἰλικρινῆς κι' ἀληθινὸς ποιητῆς.
Πάντως, δὲν ἦταν δυνατό νά εἶναι ἀλλιότικος ἀπ' ὅ,τι πα-
ρουσιάστηκε. Κ' εἶναι στὸ ἐνεργητικὸ του πῶς πάντα ὑπῆρξε προ-
οδευτικὸς, βαθυστόχαστος καί μὲ μεγάλες προοπτικὲς ὡς
σκεπτόμενος ἄνθρωπος, ὡς ἀνήσυχος πνεῦμα, ὡς καλλιτέχνης.

Πολὺ σωστά, ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» θεωρεῖται
ὡς τὸ «θεμελιακὸ» ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, γιατί σ' αὐτὸ ἐνσωμα-
τώνονται ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς Παλαμικῆς
ποίησης: ὁ λυρισμὸς, ὁ ρωμαλέος τόνος, ἡ φιλοσοφία καί ἡ
πλατιά ἀντίληψη τῆς ζωῆς, καθὼς καί τὸ πολὺ προχωρημένο
κοινωνικὸ, ρεαλιστικὸ κριτήριό τοῦ στοχαστῆ καί ποιητῆ
Παλαμᾶ.

ΨΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Μερικοί επιπόλαιοι είχαν κατηγορήσει άδικα τους Γάλλους πως τώρα, που η πολύ δοκιμασμένη χώρα τους λευτερώθηκε, έχουνε λησμονήσει τον πόλεμο. Δυόμισυ εκατομμύρια Γάλλοι είναι αιχμάλωτοι στη Γερμανία. Πώς μπορεί ένα έθνος να λησμονήσει, όταν μιὰ μιὰ τόσο μεγάλη αναλογία των πιο νέων κι' εργατικών πολιτών του είναι σκλάβοι στα άρπαχτικά χέρια έχθρου; Οί συνθήκες ζωής των Γάλλων αιχμαλώτων πολέμου στη Γερμανία είναι χειρότερες από κείνες των "Αγγλων και 'Αμερικανών αιχμαλώτων. Πολίτες που άπαχθήκανε με τη βία κι' εργάζονται για τη Γερμανική Πόλεμική βιομηχανία, ζούν κάτω από την πιο άυστηρή Ναζική πειθαρχία· πολιτικοί κρατούμενοι βρίσκονται σαν αιχμάλωτοι σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως και τους μεταχειρίζονται με κάθε δυνατή βαρβαρότητα.

Πώς να περνούν τά εκατομμύρια κείνων που ξεριζώθηκαν από τον τόπο τους και στάλθηκαν στην Γερμανία, σ' αυτές τις φριχτές φάσεις της απόσύνθεσης της Ναζικής Πολιτείας; Πώς θα προσαρμοστούν στη ζωή της πατρίδας τους σαν γυρίσουν από την έξορία; "Έχει ύπολογιστή πως σε κάθε πέντε Γαλλικές οικογένειες, οί τρεις έχουν κάποιο δικό τους στην Γερμανία — άν όχι άντρα, γυιό ή άδερφό, τουλάχιστο θείο ή ξάδερφο.

Κι' ούτε πάντοτε είναι άνδρας το πρόσωπο που λείπει. 'Ανάμεσα στους πολιτικούς κρατούμενους βρίσκονται γυναίκες, θυγατέρες και μητέρες.

Οί Γάλλοι που κατακρατούνται στη Γερμανία είναι πρώτ' απ' όλα περίπου ένα εκατομμύριο αιχμάλωτοι πολέμου, δεύτερον 800,000 εργάτες που μεταφέρθηκαν με τη βία και τρίτον 600,000 πολιτικοί κρατούμενοι. Οί πρώτοι λείπουν από τη Γαλλία από τον 'Ιούνιο του 1940, οί δεύτεροι θάνατι τώρα περίπου 18 μήνες ή και περισσότερο κι' οί πολιτικοί κρατούμενοι άπομακρύνθηκαν από τη Γαλλία το περασμένο καλοκαίρι.

"Όταν γυρίσουν αυτοί οί αιχμάλωτοι από την έξορία, όχι μόνο θά υποφέρουν από τις διάφορες ψυχώσεις που άπαντώνται ανάμεσα στους αιχμαλώτους σ' όλόκληρο τον κόσμο, αλλά και θά τάχουν χαμένα σε μιὰ χώρα που σε πολλά ζητήματα θά τους είναι άγνώριστη, μιὰ χώρα που πιο άλλαγμένη από την 'Αγγλία, την όποία θά βρούν οί Αγγλοι αιχμάλωτοι σαν γυρίσουν πίσω.

Βέβαια, ή άνησυχία είναι άκόμη μεγαλύτερη για τους πολιτικούς έξορίστους και τους έργάτες. Η άλληλογραφία με τους έργάτες ήταν σπασμωδική και τώρα έχει ουσιαστικά σταματήσει. Ως τά σήμερα δέ δέν ύπήρξε καθόλου άλληλογραφία με τους πολιτικούς κρατούμενους.

Πόσοι πολιτικοί κρατούμενοι δέν δολοφονήθηκαν προτού άπομακρυνθοϋν από την Γαλλία και θά τους άνακαλύψουν κάποτε σέ κάποιο κοινό τάφο άπ' αυτούς πού βρίσκονται τώρα με άνατριχιαστική πυκνότητα; Πόσοι δέν στάλθηκαν στά δωμάτια των άσφυξιγόνων; Έτσι κι άλλιώς, στίς περισσότερες περιπτώσεις τους μεταχειρίζονται με τέτιο τρόπο, ώστε μία πολύ μεγάλη θνησιμότητα είναι βέβαιη.

«ΟΙ ΜΟΣΧΟΒΙΤΕΣ»

Μιά από τίς λαμπρότερες σελίδες τής μεγάλης Ρωσσοικής έποποιίας—ή ήρωική και νικηφόρα αντίσταση για την έκδίωξη του Ναζικού στρατού από τά πρόθυρα τής Μόσχας—ένσαρκώνεται και άναπαρίσταται στο έξαιρετικά ένδιαφέρον πολεμικό φίλμ «Οι Μοσχοβίτες», πού προβάλλεται την Κυριακή, 18 του Μάρτη, στο Θέατρο Παπαδοπούλου. Ο Κόκκινος Στρατός, ή Σοβ. Νεολαία, ό Τιμοσιένκο, ό Στρατάρχης Στάλιν, ό Σοβ. λαός, πού μ' ένα πείσμα ήρωικό έκλεισε την πόρτα στον έπιδρομέα και τον κατασύντριψε, τά ναζικά κακουργήματα, όλο τό δράμα και τό έπος τής κρίσιμης έκείνης ιστορικής στιγμής, παρουσιάζονται σ' αυτό τό φίλμ με τον άθθεντικώτερο και ρεαλιστικώτερο τρόπο.

«ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΝΕΚΡΗΣ»

Ένα από τά πιό συνταρικτικά δραματικά φίλμ, με τον τίτλο «Για την άγάπη τής νεκρής», προβάλλεται στο «Μαγικό Παλάτι», την Κυριακή, 18 του Μάρτη. Η ύπόθεσή του έκτυλίσσεται στην Άμερική και περικλείει πολλά μυστήρια, δραματικές περιπέτειες κι' άγωνιώδη έρωτηματικά. Το έγκλημα, πού σέ μεγάλες χώρες είναι περισσότερο ώργανωμένο και έπομένως πιό επικίνδυνο για την κοινωνία, φωτίζεται σέ όλες του τίς σκοτεινές πλευρές, έξιχνιάζεται και τιμωρείται. Το ένδιαφέρον του θεατή κρατιέται άδιάπτωτο άπ' την άρχή ως τό τέλος. Πρωταγωνιστούν: ή Μπέττυ Γκρέιπολ, ή Κάρολ Λάντις, ό Βίκτωρ Ματούρ κ. ά.

ΤΟ «ΦΙΝΤΑΝΑΚΙ»

Με μεγάλη έπιτυχία, ό «Προμηθέας» άνέβασε «Τό φιντανάκι» του Γ. Χόρν, στο «Μαγικό Παλάτι», την παρασμένη Τετάρτη. Όλες οι πόλεις θά έχουν τό εϋτύχημα νά τό παρακολουθήσουν. Κάθε Τετάρτη, για τρεις φορές άκόμα, θά παίζεται στη Λευκωσία.

Τύποις ΖΑΒΑΛΛΗ, Λήδρας

Κ. Α. Διαμαντίου
Καθηγ. Παιδ. Γυμν.
7 Ενδανδ.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ

*«Τρανοὶ κί' ἂν εἶναι οἱ τάφοι,
τάφοι θᾶναι.»*

(Ἄπὸ τὰ «Σατιρικά Γυμνάσματα»)

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ
ΑΚΙΝΗΤΑ ΜΠΕΝΑ, ΛΕΥΚΩΣΙΑ-ΚΥΠΡΟ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ξεκινώντας από την αρχή, πώς είναι πιά καιρός ν' αναπτυχθούν πνευματικά ενδιαφέροντα ανάμεσα στις τάξεις του λαού μας, και νά τ' ανοίξουμε τήν Πύλην του Φωτός γιά νά χαρεί τήν άνθιση τής Τέχνης, όσο του είναι δυνατό, δημοσιεύουμε τό τόσο σπάνιο και δυσεύρετο έπικο-λυρικό έργο του Παλαμά «Ό Δωδεκάλογος του Γύφτου», πού μέ τή σχετική μελέτη του Νίκου Ζαχαριάδη έκίνησε τό γενικό ενδιαφέρον. Είναι καλά νά τό έχουν όλόκληρο υπ' όψη τους όσοι κατατοπίστηκαν άπάνω στό βαθύ όσο και πλατύ του περιεχόμενο, γιά ν'άρθουνε σέ άμεσώτερη έπαφή μέ τά μεγάλα του νοήματα και, πάνω άπ' όλα, γιά νά δεχθούν όλόκληρωμένο τόν παλμό του και όλόκληρωμένη τήν καλλιτεχνική συγκίνηση του.

«Ό Δωδεκάλογος του Γύφτου» δέν είναι ποίημα. Είναι οίκοδόμημα. Μέ τετράγωνη άρχιτεκτονική σύνθεση και μέ κλασσική ίσορροπία. "Ένα οίκοδόμημα γεμάτο φώς. "Άς πουμε, ένας Παρθενώνας χτισμένος μέ ρυθμούς, μέ μουσική και πλούσιο λεξιλόγιο. Ό έλεύθερος στίχος έδωσε φτερά στόν ποιητή. Κι' όπλισε τόν τεχνίτη μέ τή δύναμη νά πλάσει ένα όλόκληρο κόσμο άνεμπόδιστα, δουλεύοντας πιδ έλεύθερα παρά μέσ τά στενά καλούπια του άκαδημαϊκού στίχου. 'Άλλά αυτό δέν έγινε σέ βάρος τής μορφής. Τό έναντίο. "Ήταν ή μόνη μορφή, πού μπορούσε ή μεγαλόπνοη σύλληψη του ποιητή νά ανακαλύψει γιά νά κλείσει τή θύελλα και τό χείμαρρο τόσων ίδεών, τόσων αισθημάτων και τόσης λυρικής έξαρσης.

Σκέφτομαι, πώς πολλοί—άπ' τά κατώτερα λαϊκά μας στρώματα—άπόκληροι τής μόρφωσης, άδικημένοι άπ' τις συνθήκες τους, δύσκολα θά μπορέσουν νά έμβαθύνουν σ' αυτό τό έργο. Κ' ίσως πιδ δύσκολα θά νιώσουνε τό κάλλος του λόγου και τό καλλιτεχνικό του ύψος. "Άς προσπαθήσουν όμως. 'Ή προσπάθειά τους—άν όχι τίποτ' άλλο—θά τους προσφέρει τή χαρά τής άνηφορικής πορείας, πού κι' όταν μάς κουράζει, κι' όταν άκόμα σταματάει τό βήμα μας στά κράσπεδα του ψηλού βουνού, μάς δίνει τή χαρά του ίλιγγου μέ τό κοίταγμα τής φωτεινής κορφής, και τήν ίκανοποίηση πώς κάναμε ένα βήμα, άς είναι κ' ένα βήμα, πρds τά πάνω.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Ο ΕΡΧΟΜΟΣ

«Γιὰ μᾶς ὁ δημόσιος δρόμος, ὁ κάβος, τὰ δάση,
τὰ βράχια. Εἴμαστε λαὸς ἀπὸ τυχοδιῶχτες, ποῦ
ὄλο περπατεῖ. Σπίτια καὶ τζάκια γιὰ τοὺς
ἄλλους εἶναι».

IBSEN [Brand]

«Γύφτισσα τόνε βύζαξε, γιὰ τοῦτο ἔχει φτερά».
ΣΕΡΒΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τ' ἀξεδιάλυτα σκοτάδια
τὰ χαράζει μιὰ λιγνὴ λευκότη
νυχτοφέρνοντας καὶ αὐτὴ
καὶ εἶτανε τοῦ νοῦ μου ἡ πρώτη
χαραυγὴ.

* *
*

Καὶ εἶταν ὦρα μελιχρότατη
καὶ εἶτανε χυμένο ὀλόγουρα
κάτι πιὸ χαϊδευτικὸ
κι' ἀπὸ τ' ἀεράκι,
ὅταν ἔρχεται γιομάτο ἀπὸ τὰ μπάλασμα
πρωινὰ τῶν ὀλοπράσινων πευκῶνων,
κι' ἀπὸ τ' ἀεράκι
καὶ εἶταν πέρα κάπου σὲ μιὰ γῆ,
σὲ πηγὴ λαῶν καὶ χρόνων
καὶ εἶτανε στὴ Θράκη.

Καὶ εἶταν ὄπου κόσμοι ἀντίμαχοι
μὲ τὴν ἴδιαν ἐρωτόπαθη μανία
ν' ἀγκαλιάσουνε λαχτάριζαν
τὴν πανώρια Βοσπορίτισσα, τὴ μιά,

καί κατάλαμπρα ντυμένοι καταστάλαζαν
καί φιλούσανε τὰ χώματα
πού τὰ πόδια της πετούσαν· *πατούνσαν*
σάν ἀκρίδες πέφταν οἱ λαοί,
μέλισσες ἐκεῖ οἱ λαοί *πέτοῦσαν*· *πιτοῦσαν*
Καί εἶτανε ἡ^απανώρια δυὸ γιάλων
ἀφροκάμωτη νεράϊδα,
κι' εἶσουν Ἐσὺ, Πόλη, ὦ Πόλη!
Καί εἶτανε τῆς γῆς τὸ περιβόλι,
καί εἶταν ὅπου σὲ μιὰ δόξα
τῶν Ἐθνῶνε ταίριαζαν οἱ πόλοι,
καί εἶταν ὅπου ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου
Βάρβαροι δυσκολοταίριαστοι
στὴ Ρωμαία τῶν Κωνσταντίνων
πολεμοῦσαν κάτου ἀπὸ τὸ λάβαρο
τῶν Ἑλλήνων.

Κι' ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς ὄχτους τῶν Κατάστενων
εἶταν ὄλο σὰ νὰ φύτρωναν
Πολιτεῖες ἀπὸ πράσινο·
κι' ἀναβρῦζαν συντριβάνια ἀπὸ βλαστάρια
καί εἶτανε οἱ ἀνθοὶ σάν ξωτικά,
καί εἶταν ὡς νὰ χύνονταν ἀπὸ ψηλά
σὲ μαλαματένιες μέσα στέρνες
μιὰ βροχὴ ἀπὸ λυχνιτάρια.
Κι' ἀντιχτύπαγε κι' ὁ ἥλιος
ἀπὸ τὰ βουνὰ τὰ βιθυσιώτικα
σὲ Μαγναῦρες καί Βλαχέρνες,
καί τοῦ ἡλίου ὄλα τὰ φέγγη ἐκεῖνες φέγγοντας
πρὸς τὰ ὕψη ἀψήφιστα τραβοῦσαν.
Κι' ἀπ' τῶν κάστρων τίς Χρυσόπορτες,
κι' ἀπὸ τ' ἄπαρτα Ἐφταπόργια
ὡς τὴν ἄκρη στὰ σπαρτὰ σμαραγδὸ νήσια,
λεγεῶνες τὰ παλάτια,
καί στρατοὶ τὰ μοναστήρια.

Καί εἶταν ὡς νὰ πλέκονταν
καί εἶταν ὡς νὰ λύνονταν
κάποιας μάϊσσας μάγια·
ἀπο πάνω ἀπὸ τοὺς τρούλους κι' ἀπὸ τὰ σαράγια·
καί λαμποκοποῦσες, ὦ ψυχὴ μου,
μ' ὄλους τοὺς ἀσάλευτους σταυροὺς
καί μαυρολογοῦσες, ὦ καρδιά μου,
μὲ τὰ κυπαρίσσια.

Σὲ λευκὰ λιμάνια, ἀνάρια ἀνάρια
ἀστραπόβολα χελάντια πυργωτὰ

μέ τὰ ὀρθόπλωρα χαλκόπλαστα λιοντάρια,
ἀργοσάλευτα στὰ χέρια τῶν κυμάτων,
τί ὄνειρεύστε; τί ἀράγματα νικῶν
καί θανάτων;

Καί δὲν εἶτανε στρατοὶ
πολεμόχαρων αὐτοκρατόρων
κάτου ἀπὸ τῆ σκέπη τῶν αἰτῶν
τῶν τροπαιοφόρων,
καί δὲν εἶταν οὔτε στρατοκόποι
σταυροφόροι καβαλιέροι,
ποὺ γοργόσπρωξε ὡς ἐκεῖ
κάποιο ξαφνισμένο ἀγέρι
καί δὲν εἶταν ἀμιράδες
πίσω σέρνοντας τ' ἀράπικο
καί τὸ τούρκικο λογάρι,
καί δὲν εἶτανε τοῦ ὀλέθρου
ξανθοπρόσωποι κουρσάροι·
δὲν τοὺς φέρανε οἱ ἀρμάδες
ἀπὸ πάγους καί βοριάδες
ταυροσκυθικούς·
τοὺς δειλοὺς τραντάζοντας γιαλοὺς
μέσ τὰ δρακοντόφαντα μονόξυλα
δὲν τοὺς φέρανε οἱ ἀρμάδες!

Καί εἶταν σὰν ἀπὸ μακρότατα,
καί εἶταν σὰν ἀπὸ μερόνυχτα
κι' ἀπὸ χρόνια πεζοδρόμοι·
καί σὰν νάχασαν τὸ δρόμο τους
καί μαζί μ' αὐτὸ σὰ νάχασαν
λίγο λίγο καί τὴν ἔγνοια,
λίγο λίγο καί τὴ γνώμη,
κι ὕστερα καί κάθε μνήμη,
κι ὕστερα καί καθ' ἐλπίδα,
καί ποὺ δὲν κρατοῦσαν πίσω τους
καί ποὺ μήτε ξάνοιγαν ἐμπρὸς
μιὰ πατρίδα.

Σὲ φλογέρες γλυκοστενάζαν
κρυφοὺς πόνους λαλητάδες,
ἦχοι σκίζονταν καί δέρνονταν,
ἦχοι πλήγωναν ἀπὸ
ντέλφια, βούκινα, ζουρνάδες·
καί βαρυπερνοῦσαν παρεκεῖ
μεσ' ἀπὸ τὴ στράτα τὴ λευκή,
καί τὸν κουρνιαχτὸ φτερώνοντας,

θόλωναν ανάρια τοῦ βουνοῦ
τὴν εἰκόνα τὴν γεράνια·
καὶ βαρυπερνοῦσαν καραβάνια.
Κάπου ἀπότομα τινάσματα
ξάφνιζαν σὰν ἀπ' ἀγρίμια,
καὶ ξεσποῦσε στὴν ἀπλοχωριά
καὶ εἶτανε σὰ νὰ τὴ μόλευε τὴ σιγαλιά
τὴν παρθένα, μιά βλαστήμια.
Γέλια ἀλάλαζαν· δὲν ξάνοιγες
λύσσας ἂν ἀφρίσματα εἶτανε,
ἢ ἂν ξεχύματα χαρᾶς.
Πίσω ἀπὸ τὸ πύκνωμα τῆς βατουριάς
πόθοι, ἀκράτητοι σατράπες,
λάγνα ταίριαζαν—τὸ μάντευες—
μὲ ξανδιάντροπες ἀγάπες.

Κι ἄλλοι σὰν ἀπὸ μίαν ἄσβηστη
δίψα, ποὺ τοὺς εἶχε κάμει
κάποια ἀχόρταγα στοιχειά,
στέκαν ἀκρῆ στὸ ποτάμι,
σὰν νὰ ριζοβόλησαν ἐκεῖ,
καὶ γυρεῦαν τὸ ξεδίψασμα
σκύβοντας μὲ τὴν παλάμη,
πότε μὲ τὸ στόμα ὄλοσφυτοί.
Κι' ἄλλοι ἀπὸ ναν ὕπνο, ποὺ ἔλεγες
εἶναι ἀξύπνητος, φετοί,
κοίτονταν ὅπου τοὺς ἔδεσε
καὶ ὅπως εἶχανε βρεθῆ,
καὶ στῆς χέρσας γῆς τὴν ἀγκαλιά,
καὶ στὰ μαλακότατα χορτάρια,
καὶ εἶχανε τὰ σκίνα γιὰ κλινάρια,
τὰ στουρνάρια γιὰ προσκέφαλα·
καὶ εἶτανε στὶς ἀκρορρεματιές,
καὶ εἶτανε σὲ ὄχτους καὶ σὲ τράφους,
καὶ εἶτανε ὡς μπαλσαμωμένοι
καὶ ἄλιωτοι νεκροὶ καὶ λυτρωμένοι
καὶ ἀπὸ πάθια κι' ἀπὸ τάφους·
καὶ εἶτανε σὰ νὰ ταξίδευαν
πατρικὰ συντροφιαστοὶ
ἀπὸ χάροντα εὐεργέτη
σὲ μίαν ἄλλη ἀμίλητη ζωή.

Ὅρθοστύλωτες, ἀπόκοτες
μάντισσες λαοπλάνες,

εἶχανε τῆ γύμνια σά ζητιᾶνες,
καὶ εἶχανε τὰ μάτια σὰν ἀγάλματα,
καὶ εἶχανε τὰ μάτια χωρὶς βλέμματα,
γιατὶ λείπαν οἱ ματιές τους πρὸς μαντέματα
δυσκολοξεδιάλυτα,
πρὸς ἀπόσκεπες λείπανε Μοῖρες·
καὶ στὰ μεγαλόπρεπα κορμιά
τὰ κουρέλια ἀεροκυμάτιζαν
σὰν πορφύρες.

Καὶ εἶταν, εἶταν οἱ δαρμένοι
ἀπὸ κάθε ἀνεμοτάραμα,
καὶ εἶταν ἀπὸ τὰ λιοπύρια
τῶν ἐρήμων οἱ ψημένοι,
καὶ τὰ συντριμένα εἶταν κορμιά
ἀπὸ κόπους καὶ ἀπὸ κόπους,
καὶ εἶταν οἱ ψυχές ποῦ πέρασαν
ἄγγιχτες κι' ἀπαρακάλεστες
ἀπὸ τόπους καὶ ἀπὸ τόπους,
καὶ εἶτανε μιᾶς ἄγριας ἀνοιξῆς
μηνυτάδες διαβατάτικοι,
μαῦρα χελιδόνια,
καὶ εἶχανε κελάϊδισμα τ' ἀνάθεμα
καὶ φωλιέστα ἱκαταφρόνια.
Καὶ εἶταν ὄλ' οἱ χαλκοπράσινοι,
κι' εἶταν ὄλ' οἱ ἀφωρισμένοι,
κι οἱ ἐρμωσπίτες κι οἱ ἀλλόφυλοι,
κι ὄλ' οἱ πλάνοι κι ὄλ' οἱ ξένοι,
κι ὄλοι ὅσοι τοὺς ντρέπεται τὸ φῶς,
κι ὅσοι, σὰν τοὺς βλέπει ἡ μέρα
τῆ φωτόλουστη ὄψη κρύφτει·
καὶ εἶταν ὄλοι οἱ γύφτοι, οἱ γύφτοι,
ἀπὸ πέρα πέρασμα γιὰ πέρα.

Νύχτα ἀνάβει, νύχτα ὀλογυρνᾷ,
ἔξω κ' ἔξω ἀπ' τὸ λιμάνι,
νύχτα σβήνει στὰ βαθιὰ νερά
σὰν ἀπὸ αἶμα πυροφάνια...

Καὶ εἶταν οἱ καιροὶ ποῦ ἀτίναχτο
μέγα ἀστροπελέκι, κάτι
πρωταγρίκητο κι' ὡς τότε κι' ἀνιστόρητο,
ἀπ' τὴν Ἄσπρη Θάλασσα ὡς τὸ Δούναβη
καὶ ἴσα πέρα ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Εὐφράτη
κρέμουντάν ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο,
κάψαλα καὶ στάχτη γὰ τὸν κάμη,

λιγοθυμοῦς ἢ Ἀνατολῆ,
κ' ἔτρεμε καὶ ἡ Δύση σάν καλάμι.
Καὶ εἶταν οἱ καιροὶ ποῦ ἡ Πόλη
πόρνη σὲ μετάνοιες ξενυχτοῦσε,
καὶ τὰ χέρια τῆς δεμένα τὰ κρατοῦσε,
καὶ καρτέραγ' ἓνα μακελάρη.
Καὶ ξολοθρεμὸς ὁ μακελάρης.
Ροῦσοι, Νορμαννοί, Βουλγάροι, Καταλάνοι,
κι' ὁ Χριστιανομάχος ὁ Σαρακηνός,
κι' ὁ Οὐγκαρέζος, ὁ ἑτεράστιος καβαλλάρης,
πιὸ ἀπαλά μπροστά του δείχνονταν
κάθε μιὰ φυλὴ, κάθε σεισμὸς.

Λαὶ καρτέραγε τὸν Τούρκο νὰ τὴν πάρη.

Καὶ οἱ καιροὶ σημείωναν ἀκόμα
φοβερῶτατα σημεία,
καὶ δὲν ἔμειν' ἓνα στόμα
ποῦ νὰ μὴ ψιθύριζε χλομὸ
σοφοῦ κάποιου βασιλιᾶ χρησμὸ,
κάποιου ὀλέθρου προφητεία.
Κ' ἔβραξε βροχὴ ἀπὸ αἷμα,
κι' ἀεροφύτρωσαν ἑφτά πύρινοι στῦλοι,
κ' ἓνα χέρι βγῆκε ἀσώματο
κ' ἔλεγε τὸς φύλαγε καρτέρι,
καὶ τοὺς ξέφτισε σὰ νὰ εἶταν ἀπὸ γνέμα.
Καὶ τὰ ξωτικά καὶ οἱ πειρασμοὶ
ἀπὸ τὴν νυχτιὰ κι' ἀπὸ τὸν ἄδη
ξαπολύθηκαν καὶ ζούσανε
μὲ τὸν ἄνθρωπον ὁμάδι.

* *
*

Κ' ἐγὼ μέσα στὸ τρικύμισμα
καὶ στὴ χλαλοῦ τοῦ κόσμου,
ἄμαθος ἀπὸ πατέρα
κι' ἄγνωρος ἀπὸ μητέρα
κι' ἀπὸ κάθε χάδιο ἀσκλάβωτος,
ἔστεκα σάν κορφοβλάσταρο
δένδρου ἀκλάδευτου κι' ἀγέραστου,
κι' ἄκαρπου βαρίσκιωτου δεντροῦ.
Καβαλλάρης γυμνοπόδαρος,
μαύρης μούλας πεισματάρης,
μόνος, μάντευα τὸ εἶναι μου,
(μῆτε ποῦ ἄλλος θὰ τὸ μάντευε κανεὶς)
νὰ τυλίγει φόρεμα τὸ εἶναι μου,

φόρεμα πού τὸ εἶχαν πλέξει
ἀπὸ τὶς δροσοσταλίδες
τοῦ ροδόφυλλου τὰ χέρια
μιᾶς Αὐγῆς.

Μαύρη μούλα, ἐσένα δὲ σὲ μοίρανε
τοῦ πατέρα σου ἢ ἀρχόντισσα ἢ μοῖρα
μὲ τ' ὀλόμορφο λεβέντικο κορμί,
«κι' ἀπ' τῆ μάνα μου τὴν καταφρονημένη
τῆ γαλήνη, μοῦ εἶπες, δὲν τὴν πῆρα,
καὶ τοῦ δούλου δοῦλα ἐγὼ δὲν εἶμαι!»
Τὸ γνωρίζω, μαύρη μούλα μου, εἶσ' ἐσύ!
'Απὸ μάνα κι' ἀπὸ κύρη πῆρες
καὶ ξεδιάλεξες καὶ χώνεψες δυὸ μοῖρες,
κ' ἔκαμες ἐσύ τὸ ριζικό σου,
κι' ἂν ἢ κυματόχαρη δὲν εἶσαι
κ' ἢ λεβέντικη ἂ δὲν εἶσ' ἐσύ,
κι' ἂ δὲν εἶσαι ἢ σκλάβια ἢ σκευρωμένη
κ' ἢ δουλεύτρα πού στοχάζεται
καὶ ὑπομένει,
ἢ ὁμορφιά σὲ σένα γνώμη ἔχει γενῆ.
Κι' ἂν ποτέ σου ἐσύ δὲν εἶπες «ὄχι»,
ἀπὸ πείσμα δὲν τὸ εἶπες,
ὄχι ἀπὸ μιὰν ἡμερὴν ὑπακοή.
Δυνατὴ ἀπὸ βούληση εἶσ' ἐσύ,
πάντα ἐμπρός καὶ πάντα ἢ ἴδια,
σὲ ποτάμια, σὲ λογκάρια, σὲ ρουμάνια,
στὴν κλεισοῦρα, στὴν ἔρμια, στὴ ρούγα,
καὶ στὰ πολυθόρυβα λιμάνια·
καὶ τὸ στέρεο θ' ἔλιξη πάτημά σου
τὴν ἀνάλαφρη ἀερόχαρη φτερούγα·
κι' ἂν κεντήσω σε νὰ κατεβῆς
ἴσα πρὸς τὰ τάρταρα τῆς γῆς,
πρὸς τὰ τάρταρα τὸ δρόμο σου θὰ πάρης,
καὶ τὸ βῆμα σου νὰ τρέμη δὲ θὰ νιώθω·
κι' ἂν τρελὸ ξυπνήσω ἐντός μου πόθο
γὰ ταξίδι οὐρανοπόρο,
πρὸς τ' ἀστέρια θὰ ὑψωθῶ μ' ἐσένα πάλι,
κ' ἢ γερὴ περπατησιά σου θὰ μοῦ γίνῃ
πέταμα στὰ ὕψη ἐκείνη,
καὶ θὰ ἰδῶ σε σὰν τὸ φτεροφόρο
τ' ἄλογο τοῦ μάγου καὶ τοῦ κράλη,
μαύρη ἀντάρτισσα κι' ἀλύγιστη
μούλα πεισματάρια στεῖρα.
Σὺ κ' ἐγὼ, τὰ δυὸ, μιὰ Μοῖρα!
Καὶ τὰ χέρια ἀναταράζοντας,

των καπεταναίων ἄρματα,
καὶ ἀνεμίζοντας τὴν κόμη,
τοῦ στρατιώτη φλάμπουρο,
σὰ νὰ ξεκινούσα ἐγὼ εἶμωνα
γιὰ μακριοὺς πολέμους πάντα
καὶ γιὰ κονταροχτυπήματα.
Κι' ὅπου ξάνοιγα στὸ δρόμο μου
θόλους πρὸ ψηλοὺς καὶ πρὸ δασοὺς
ἀπὸ ταιριασμένες καστανιές
κι' ἀπὸ ἀγκαλιασμένες λευκές,
ἔσπρωχνα τὴ μούλα μου,
καὶ στὴ ράχη της ὀλόρθος
καβαλλάρης, καβαλλάρης,
διάβαιν' ἀπὸ κάτου κι' ἀγγιζα
τοὺς ψηλοὺς καὶ δασοὺς θόλους,
καὶ ὕψωνα τὰ χέρια, καὶ ὕστερα
μπρὸς τραβώντας ἢ γυρνώντας,
πάντα εἶχα στὰ χέρια μου
φύλλα καὶ χλωρόκλαδα.
Κι' ὅπου μοῦ ἔφραζε τὸ δρόμο
ποταμὸς κατεβαστός,
ἀψηφώντας τὴν ὀρμὴ του,
καβαλλάρης, καβαλλάρης,
κοίταζα νὰ πρωτανοίξω
στὰ νερά, στὰ ρέματά του
γλήγορο ἓνα μονοπάτι
ποῦ θὰ ζοῦσε τόσο μόνο
ὅσο καὶ τὸ διάβα μου.
Καὶ εἶμουν τότε περατάρης,
καβαλλάρης, καβαλλάρης,
κάποιο σκάλισμα τῆς πέτρας
ἀπὸ κάποια ἀρχαῖα λείψανα,
ἄτι καὶ ἄνθρωπος, μιά σάρκα,
ποῦ ξεχώρισε ἀπ' τὴν πέτρα
καὶ ποῦ πῆρε ψυχὴ κι' ἔφυγε·
καὶ σὰν εἶταν ὄλο σὲ λαοὺς
λογισμῶν, καημῶν καὶ πόθων
αὐτοκράτορας ὁ νοῦς μου
γιὰ κορῶνα του φορῶντας
τὴν κορῶνα ὅλης τῆς πλάσης.

Οὔτε σπίτια, οὔτε καλύβια
δὲ σὲ πόδισαν ποτέ,
δὲ σοῦ κάρφωσαν τὸ δρόμο
τὸν παντοτινό, τὸν ἀνεμπόδιστο,
Γύφτε, ἀταίριαστε λαέ.

Τῆς στεριάς τὰ τρεχαντήρια,
νά τὰδάμαστα μουλάρια!
Τ' ἄρμενά τους εἶναι τὰ τσαντήρια·
νά* παλάτια, ἰδὲς ναοί!
Σ' ἓνα παίξιμο ματιῶν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ
χτίζονται καὶ ὑψώνονται καὶ πάνε
καὶ γκρεμίζονται ὅπως πάνε,
ὕστερ' ἀπ' τὸ χτίσμα κι' ἀπ' τὸν ὑψωμό,
ὅσα πλάθει ὁ λογισμὸς μας κάτω ἐδῶ.
Καὶ δὲν εἶναι ὁ γύφτος τοῦ σπιτιοῦ ραγιαῖς,
καὶ τὸ σπίτι ἔχει φτερούγια σὰν ἐμᾶς,
καὶ τὸ σπίτι ἀκολουθάει,
καὶ εἶν' αὐτὸ πιστὸ
στὸν ἀφέντη, ὄχι ἐκεῖνος πρὸς αὐτό...
Κ' ἐγὼ λέω σὲ σὰς ἀνάμεσα,
στοὺς ξεχωριστοὺς ξεχωριστός:
Οὔτε σπίτια, οὔτε καλύβια, οὔτε τσαντήρια*
στὸ μεγάλο ἀφεντοπάλατο τῆς πλάσης
μιὰ μονάκριβη σκεπή μου· ὁ οὐρανός!
Καὶ μοῦ φτάνει γιὰ ξενύχτι
κάποιου ἀρχαίου δεντροῦ κουφάλα,
πάντα φτάνει ὁ τοῖχος κάποιου βράχου
γιὰ ν' ἀκουμπήσω τὴν πηλάλα
τῆς ζωῆς μου μιὰ στιγμῆ.
Κ' ἓνα χάλασμα μοῦ φτάνει
γιὰ νὰ γύρω χρυσοπλέκοντας
τῶν ὀνείρων τὸ στεφάνι·
καὶ μιὰ γούβα ὀλοβαθειὰ σκαφτὴ στὴ γῆ,
ναὶ μιὰ γούβα εἶν' ἀρκετὴ
γιὰ νὰ πέσω καὶ ὕπνο νᾶβρω
καὶ δροσούλα ἢ ζεστασιά,
καὶ νὰ ἰδῶ τὴν ὄψη τῆς αὐγῆς
μὲ μιὰ θεῖαν ἀφροντισιά,
καὶ νὰ τρανοχαιρετήσω
καλοκαίρια μεσημέρια
ζιζηκας τραγουδιστής!
Κ' ἐγὼ μέσα στὸ τρικύμισμα
καὶ στὴ χλαλοῇ τοῦ κόσμου
κάτι γνώριζα ποὺ ἀρπάζοντας
μὲ ξεχώριζε καὶ μὲ εἶχεν
ἀποπάνω ἀπ' τὸ τρικύμισμα
κι' ἀπ' τὴ χλαλοῇ τοῦ κόσμου·
δούλεμα δὲν εἶτανε φτεροῦ,
καὶ χεριοῦ δὲν εἶταν ἀνασῆκωμα,
καὶ δὲν εἶταν πύργος ἢ κορφῆ·

ἄλλη σκάλα κι' ἄλλο ἀνέβασμα,
καὶ εἶτανε τὰ ὕψη ἄλλοῦ·
καὶ εἶτανε σὰν ἀξεδιάλυτο
ὕπνου ἀξύπνητου χρυσόνειρο,
ποῦ ποτὲ δὲν πάτησε στὴ γῆ,
πῶχει ἄλλοῦ, ἀπὸ τέρα, τὴν πηγὴ,
καὶ ποῦ ἀπλώνεται ἀνεβαίνοντας
ὄλο πέρα καὶ ὄλο πέρα,
ὡς που νέο στοιχεῖο γίνεται,
κάτι σὰν αἰθέρας τοῦ αἰθέρα.
Κ' ἔτσι στὰ πανάλαφρα,
στὰ πανύψηλα ἔτσι ἐγὼ εἶμουν
μέσα στοὺς ξεχωριστοὺς
ὁ ξεχωριστὸς ἐγὼ εἶμουν,
ὄλα μέσα μου τὰ νιάτα
κι' ὄλα τὰ γεράματα
καὶ τοὺς σπόρους καὶ τίς μῆτρες
κλειώντας ἀξεχώριστα!

ΠΑΡΟΡΑΜΑ :

Στὴν 4η σελ. νὰ διορθωθοῦν ἔτσι αὐτοὶ οἱ στίχοι:

«καὶ φιλοῦσανε τὰ χῶματα
ποῦ τὰ πόδια της πα το ὕσαν·
σὰν ἀκρίδες πέφταν οἱ λαοί,
μέλισσες ἐκεῖ πε το ὕσαν.»